

Білоцький С.Д.*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО МОРСЬКОГО ПРАВА

Стаття присвячена дослідженню правового регулюванню альтернативної енергетики за допомогою норм міжнародного морського права. З'ясовано питання прав прибережних держав на спорудження офшорних вітрових станцій у територіальному морі, виключній економічній зоні та на континентальному шельфі. Досліджено правові аспекти прокладання силових кабелів в морських просторах.

Ключові слова: відновлювані джерела енергії, міжнародне морське право, міжнародно-правове регулювання альтернативної енергетики.

Статья посвящена исследованию правового регулирования альтернативной энергетики с помощью норм международного морского права. Исследован вопрос прав прибрежных государств на строительство офшорных ветряных парков в территориальном море, исключительной экономической зоне и на континентальном шельфе. Исследованы правовые аспекты прокладки силовых кабелей в морских пространствах.

Ключевые слова: возобновляемые источники энергии, международное морское право, международно-правовое регулирование альтернативной энергетики.

The article investigates the legal regulation of alternative energy with the rules of international maritime law. We study the question of rights of the coastal states for the construction of offshore wind parks in the territorial sea, exclusive economic zone and continental shelf. The legal aspects of laying power cables in marine areas are studied.

Keywords: renewable energy, international maritime law, international legal regulation of alternative energy.

Міжнародне морське право є однією з найстаріших галузей міжнародного права. Зараз переважна більшість його норм кодифікована в рамках Конвенції ООН з морського права 1982 р. (далі – Конвенція 1982 р.) [1]. Своєю чергою відновлювана енергетика виступає однією з складових комплексу міжнародно-правових норм – регулювання альтернативної енергетики в міжнародному праві, що окрім цього включає також водневу енергетику, «чисте вугілля» і т.п. «екологіємні» складові міжнародного енергетичного права. В той же час не можна стверджувати, що виключно з частини норм міжнародного енергетичного права і складається регулювання альтернативної енергетики в міжнародному праві, воно

* кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

включає в себе також норми з інших галузей міжнародного права – космічного, екологічного, морського і т.п.

Дослідження міжнародного морського права має давню історію в доктрині міжнародного права, достатньо згадати, що одним з його засновників, був «батько міжнародного права» – Гуго Гроцій. З більш пізніх за часом дослідників варто виділити О.А. Ковальова, С.В. Молодцова, А.Л. Колодкіна, В.М. Гуцуляка, А.П. Мовчан, Я. Симонідес і т.д. Вони розробляли загальні питання міжнародно-правового регулювання діяльності з використання морських просторів. Пізніше, частина дослідників зосередилася на дослідженні деяких питань пов'язаних з використанням морських просторів, в цілях отримання енергії – А.В. Овлащенко, О.І. Альхіменко, А. Корн, Д. Росс, С.Б. Слевіч і інші. Як зазначають Д. Лірі і М. Естебан, «океан пропонує велике і сильне джерело відновлюваної енергії, що дотепер не використався в достатньому масштабі. Технології океанської енергії охоплюють широкий діапазон технічних досягнень, які в змозі одержати енергію з океану, використовуючи безліч конверсійних механізмів» [2, с. 627].

В той же час, в працях згаданих дослідників не досліджувалися комплексно міжнародно-правові проблеми пов'язані з використанням водних просторів для отримання альтернативних видів енергії, саме ці питання ми і спробуємо вирішити в своєму дослідженні.

Конвенція 1982 р. загалом стала одним з першим міжнародно-правових актів, що стосувався міжнародно-правового регулювання використання альтернативної енергії. Зокрема, було передбачено право прибережної держави на створення споруд і установок для розробки природних ресурсів з метою видобутку енергії з використанням води, течій і вітру у виключній економічній зоні і на континентальному шельфі (ст.ст. 56, 60, 80).

Конвенція 1982 р. доволі чітко встановила просторову делімітацію морських просторів, що тягне за собою відповідно різний правовий режим їхнього використання. Відмінності в правовому режимі тягнуть за собою і різницю в використанні цих просторів для цілей альтернативної енергетики. Зокрема, нас буде цікавити міжнародно-правове регулювання таких моментів пов'язаних з альтернативною: побудова штучних споруд для виробництва відновлюваної енергії, вирощування сировини для біомаси та транспортування виробленої відновленої електроенергії по підводних кабелях. Ці питання зараз вже не є теоретичними, а отримують практичну технічну реалізацію, а отже і вимагають практичного правового вирішення.

Використання внутрішніх і територіальних вод, в тому числі і з цілями виробництва енергії, зокрема для побудови вітрових та припливних електростанцій, регулюється згідно Конвенції 1982 р. на основі актів національного законодавства прибережної держави. В той же час щодо, територіального моря зазначено, що суверенітет над ним здійснюється прибережною державою з дотриманням також норм міжнародного права (ст. 2 п. 3).

Щодо виключної економічної зони, то згідно Конвенції 1982 р. за прибережною державою закріплене суверенне право на створення штучних островів, споруд та установок з метою виробництва енергії шляхом використання води, течій і вітру (ст. 56). Правовий режим такого роду об'єктів встановлено в ст. 60 Конвенції 1982 р. Зокрема, прибережна держава має виключне право споруджувати, а також дозволяти і регулювати створення, експлуатацію та використання установок і споруд для цілей, зазначених в ст. 56. Прибережна держава має виключну юрисдикцію над такими штучними островами, установками та спорудами, в тому числі юрисдикцію щодо митних, фіскальних, санітарних та імміграційних законів і правил, а також законів і правил, що стосуються безпеки (п. 2 ст. 60).

З 1991 р. практичною реалізацією цієї норми є побудова кількох офшорних парків вітроелектростанцій в п'яти країнах світу – Швеції, Данії, Ірландії, Нідерландах та Сполученому

Королівстві – сумарна потужність, яких в 2007 р. збільшилася до 770 МВт [3]. Безпосередньо в міжнародному праві розроблено гармонізаційний акт спрямований на узгодження вимог до вітрових турбін, що стосується також офшорних парків – міжнародний стандарт ІЕС 61400 створений вперше 2001 р. Міжнародною електротехнічною комісією [4].

Щодо створення таких штучних островів, установок або споруд має бути надано належне сповіщення, а постійні засоби попередження про їх наявність повинні триматися в належному стані (п. 3 ст. 60). Прибережна держава може там, де це необхідно, встановлювати навколо таких штучних островів, установок і споруд розумні зони безпеки, в яких воно може вживати належних заходів для забезпечення безпеки як судноплавства, так і штучних островів, установок і споруд (п. 4 ст. 60). Будь-які покинуті або більше невикористовувані установки або споруди повинні бути прибрані з метою забезпечення безпеки судноплавства з урахуванням будь-яких загальноприйнятих міжнародних стандартів, встановлених в цьому зв'язку компетентною міжнародною організацією. При видаленні таких установок чи споруд належним чином враховуються також інтереси рибальства, захисту морського середовища, права та обов'язки інших держав. Про глибину, місцезнаходження і розмірах будь-яких установок або споруд, які зібрано в повному обсязі, дається належне оповіщення (п. 3 ст. 60).

В той же час важко погодитися з твердженням, що Конвенція 1982 р., віддає пріоритет судноплавству як виду використання морських просторів [5, с. 172], перед їхнім використанням для потреб альтернативної енергетики. В Конвенції йде мова лише про обмеження права на створення установок і споруд та зон безпеки навколо них, у випадку, якщо це може створити перешкоди для використання визнаних морських шляхів, які мають істотне значення для міжнародного судноплавства (п. 7 ст. 60) (підкреслення наше – С.Б.). Тобто у даному випадку мова йде лише про обмеження на створення зон безпеки та споруд і установок, у випадку створення ними перешкод не судноплавству взагалі, а лише міжнародному та такому, що здійснюється на морських шляхах, які мають істотне значення. Отже казати про пріоритет судноплавства над побудовою штучних споруді споруд і установок для енергетичних потреб взагалі в міжнародному морському праві видається не коректним.

На континентальному шельфі прибережна держава здійснює суверенні права, щодо його розвідки і розробки його природних ресурсів (п. 1 ст. 77), які складаються в тому числі з мінеральних і інших неживих ресурсів морського дна і його надр (п. 4 ст. 77). Фактично це означає і включення до природних ресурсів геотермальної енергії дна Океану, а отже і поширення на неї суверенних прав прибережної держави. Причому згідно Конвенції 1982 р. не розробка таких ресурсів прибережною державою не надає права іншим державам без її явно висловленої згоди на розробку таких ресурсів (п. 2-3 ст. 77). Така відсилка може торкатися того, що наразі геотермальна енергія Океану в комерційних цілях майже не використовується, але це не впливає на права прибережних держав на її перспективне використання. Правовий режим установок та споруд штучно створених на континентальному шельфі є аналогічним створеним у виключній економічній зоні (ст. 80).

У відкритому морі всі держави наділено рівним правом на побудову штучних островів і споруд (п. 1 ст. 87), отже ці споруди можуть використовуватися з цілями аналогічними передбаченим у виключній економічній зоні – з метою виробництва енергії шляхом використання води, течій і вітру. Прямо про це в Конвенції 1982 р. не зазначено, але ми можемо це припустити, базуючись на загальному принципі права «що не заборонено – є дозволеним». Власне такої ж думки тримаються і інші представники доктрини міжнародного права [5, с. 175-176; 6, с. 61].

При встановленні міжнародно-правового регулювання Міжнародного району морського дна питання відновлюваних джерел енергії не виділено окремо. Встановлено загальне визначення розподілу на ресурси і корисні копалини. В першому випадку мова йде про тверді, рідкі та газоподібні мінеральні ресурси на дні або в надрах Району. В другому – про ті ж ресурси після їхнього видобутку (ст. 133). Отже, наприклад, геотермальна енергія Океану потрапляє до складу мінеральних ресурсів знаходячись в надрах, а після свого (в перспективі) видобутку стане корисними копалинами.

В той же час не можна погодитися з розділенням джерел відновлюваної енергії на «природні ресурси» і «природні блага» виходячи з категорії їхньої «експлуатабельності» в даний час, приводячи як такий приклад, геотермальні джерела дна світового океану на великій глибині, що зараз не розробляються, але є перспективним джерелом енергії [7, с. 26-27]. Конвенція 1982 р. в принципі не містить такого поділу ресурсів на ті що вже використовуються чи можуть перспективно використовуватися, всі вони в принципі до свого видобутку відносяться до однієї з категорій природних ресурсів (живі/неживі(мінеральні)), а після свого видобутку з Району морського дна (про якій власне і йде мова), стають корисними копалинами (ст. 133). З подібного ж поділу виходить і Договір до Енергетичної хартії (ДЕХ) (1994 р.), де вказано на «енергетичні матеріали і продукти» перераховані в Додатку ЕМ (ст. 1), діяльністю з якими, як товаром і об'єктом інвестування власне і присвячено ДЕХ та «енергетичні ресурси», щодо яких держави мають відповідний суверенітет (ст. 18), тобто ресурси *in situ* (т.т. до їхнього видобутку).

При врегулюванні питання транспортування електроенергії виробленої з відновлених джерел також активно застосовуються норми міжнародного морського права. Наприклад, щодо підводних силових кабелів прокладених через Середземне, Північне і інші моря в Європейський Союз в рамках реалізації проекту Desertec. В цьому питанні головним документом також виступає Конвенція 1982 р., і відповідно режим регулювання кабелів також відрізняється виходячи з делімітації відповідних морських просторів.

В Конвенції 1982 р. доволі часто поруч застосовується термін «кабелі» і «трубопроводи», відповідно, їхній правовий режим найчастіше ідентичний, проте іноді він відрізняється і мова йде лише про трубопроводи. Так, вже в коментарі до ст. 70 проекту Конвенції про континентальний шельф 1958 р. Комісія міжнародного права зазначила, щодо ідентичності правового режиму трубопроводів і кабелів: «В принципі на це питання повинна бути дана схвальна відповідь. Питання це ускладнюється, однак, тією обставиною, що часто виникає необхідність в установці в деяких пунктах (трубопроводу – С.Б.) pomp, які можуть ускладнити розробку земель більше, ніж кабелі. Тому прибережна держава може тут бути менш прихильною, ніж тоді, коли мова йде про кабелі» [Цит. за: 7, с. 213].

Також треба зазначити, що Конвенція 1982 р. не конкретизує про які саме кабелі йде мова: телеграфні, телефонні, оптиковолоконні чи силові. Відповідно, оскільки вони мають різне призначення, має відрізнятися і їхній правовий режим (наприклад, знищення наземних кабелів, як ліній зв'язку з нейтральними територіями під час війни є законним, але потім передбачає виплату компенсацій власникам (ст. 54 IV Гаазької конвенції). Знищення підводних телеграфних кабелів під час війни є законним згідно ст. 15 Конвенції з охорони підводних телеграфних кабелів 1884 р., але те саме не має відноситися до силових кабелів, що постачають енергію цивільному населенню). Крім того, Конвенція ЮНЕСКО про захист підводної спадщини 2001 р. не включає підводні кабелі до складу такої спадщини і відповідно не поширює на них особливий режим охорони і захисту (п. 1 ст. 1) [8]. Можливо через це в системі ООН відсутній орган, що відповідальний за підводні кабелі, існує лише неурядова організація – Міжнародний Комітет з захисту кабелів.

У внутрішніх водах при прокладанні і використанні в них підводного кабелю мають дотримуватися вимог законів та правил прибережної держави.

У територіальному морі право мирного або транзитного (якщо це ще й частина міжнародної протоки) проходу через такі води не діє в разі прокладання, ремонту або обслуговування підводного кабелю, оскільки не відповідає формальним ознакам встановленим щодо такого проходу (неперервність, швидкість) (ст. 18 Конвенції 1982 р.). Таким чином, прибережна держава має право регулювати прокладку, технічне обслуговування і ремонт підводних кабелів в межах свого територіального моря. Крім того, передбачено право прибережної держави вводити обмеження на право мирного проходу суден з метою захисту підводних кабелів (ст. 21 (1) (с)).

У подібних за своїм режимом архіпелажних водах, встановлено обмеження суверенітету архіпелажної держави над підводними кабелями. Передбачено, що держава-архіпелаг не завдає шкоди існуючим підводним кабелям, які прокладені іншими державами і проходить через її води, не підходячи до берега. Також передбачено право власника на обслуговування та заміну таких кабелів після надання повідомлення про їх місцезнаходження та про намір відремонтувати або замінити їх (ст. 51(2)).

Треба вказати, що нажаль міжнародне право не накладає на прибережні держави обов'язку приймати закони і правила, щодо захисту підводних кабелів в морських просторах під їхнім суверенітетом, зокрема від головної загрози – пошкоджень якорями в водах портів або при заборі ґрунту .

У виключній економічній зоні починає свою дію одна з свобод відкритого моря: право на прокладку кабелів, але при її здійсненні мають враховуватися закони і правила видані прибережною державою, що повинні бути сумісні з нормами Конвенції 1982 р. (ст. 58). Свобода прокладання підводних кабелів включає в себе право на збереження і ремонт таких кабелів. Заходи, спрямовані на ремонт і технічне обслуговування підводного кабелю також є міжнародно-правомірними видами використання моря, пов'язаними з свободою прокладання підводних кабелів [10, с. 5].

На континентальному шельфі всі держави мають право прокладати кабелі, але це право обмежено правами прибережної держави з розвідки і розробки природних ресурсів шельфу. Прибережна держава в будь-якому разі здійснює «юрисдикцію щодо кабелів і трубопроводів, прокладених або використовуваних у зв'язку з розвідкою його континентального шельфу, розробкою його ресурсів або експлуатацією штучних островів, установок або споруджень», що перебувають під його юрисдикцією. Ще зазначено про запобігання забруднення моря та узгодження трас прокладання з прибережною державою, але тут мова йде лише про трубопроводи. Крім того, мають враховуватися вже існуючі кабелі, в тому числі можливість їхнього ремонту (ст. 79).

Як зазначає А.Н. Вилегжанін в цій статті об'єднані два змістовні правила, щодо кабелів на континентальному шельфі: а) право прибережної держави встановлювати умови прокладки на континентальному шельфі кабелів. Зрозуміло, при цьому безперечні права прибережної держави давати або не давати дозволу на прокладку кабелів, що проходять по суші прибережної держави, дну її внутрішніх вод і територіального моря; б) безумовна юрисдикція прибережної держави щодо кабелів, прокладених або використовуваних у зв'язку з її суверенними правами над континентальним шельфом або експлуатацією штучних споруд під її юрисдикцією. Сполучник «або» тут важливий: кабель може бути прокладений для одних цілей, наприклад не у зв'язку з суверенними правами прибережної держави над континентальним шельфом, але згодом використаний саме в цьому зв'язку. При такій зміні цілей використання кабелю можлива зміна юрисдикції однієї держави (на-

приклад, що проложила кабель) на юрисдикцію іншої держави – прибережної [7, с. 214-215].

Треба визнати, що правовий захист підводних кабелів встановлений у виключній економічній зоні і на континентальному шельфі є недостатнім. Так міжнародне право не вимагає від держав встановлення законодавчих приписів, щодо відповідальності рибалок за пошкодження засобами лову підводних кабелів або компенсації в разі втрати цих засобів через бажання запобігти пошкодженню кабелів. Крім того, не передбачено відповідальності за навмисні крадіжки у водах поза межами державного суверенітету, якщо в прибережній державі встановлено територіальну кримінальну юрисдикцію (наприклад, крадіжка в 2007 р. 100 км. міжнародного кабелю у виключній економічній зоні В'єтнаму).

У відкритому морі для держав встановлено право вільно прокладати підводні кабелі і трубопроводи (п. 1 ст. 87 Конвенції 1982 р.). Конкретно регулюючими це питання є ст.ст. 79 п. 5 і 112-115. Цими статтями підтверджено право всіх держав прокладати кабелі під водою, але враховуючи вже прокладені комунікації. Встановлено право держави видавати правові акти, щодо відповідальності за навмисне або з необачності пошкодження кабелів у відкритому морі судами, що плавають під їх прапором та особами, що знаходяться під її юрисдикцію. Передбачено, що, якщо при прокладанні нового кабелю пошкоджено вже існуючий, сторона-порушник має нести витрати з ремонту. Таким чином, загальний принцип «*prior tempore portior iure*» проявляє себе і в цьому спеціальному договірному положенні.

Варто зазначити, що захист, встановлений цими вимогами, є недостатнім: по-перше, держави в більшості своїй не прийняли таких законів щодо своїх громадян, по-друге, не враховується можливість терористичної діяльності проти кабелів, які становлять інтерес для багатьох країн. Це вимагає можливо встановлення універсальної юрисдикції для осіб, що вчиняють такі дії, оскільки загроза від таких актів становить для світового співтовариства незалежно від того де він проходить.

Підставами, що звільняють від відповідальності, є рятування власного життя або судна, причому мають бути вжиті заходи із запобігання таких пошкоджень. Цікаво, що про надання допомоги на морі іншим і пошкодження при цьому кабелів не відзначено, як підстава звільнення від відповідальності. Крім того, держава може видавати правові акти, згідно яких власник судна, що пожертвував якорем, сіттю або іншим рибальським начинням, щоб не пошкодити чужий кабель, може розраховувати на відповідне відшкодування.

Крім того, загрозу для підводних кабелів становлять стихійні лиха, так в 1929 р. землетрус у районі Великої Ньюфаундлендської банки (Атлантичний океан) викликав зсув донних мас на площі більше 100 тис. км². У результаті були розірвані зв'язні кабелі по шляху проходження потоку на відстані близько 200 км [11].

Відповідно, правовий режим підводних кабелів є частиною міжнародного і відповідного національного права. На міжнародно-правовому рівні він представлений насамперед універсальними міжнародними конвенціями, але частина питань їхнього функціонування регулюється лише національним правом. В Конвенції ООН 1982 р. постанови про прокладку підводних кабелів і трубопроводів, з одного боку, і постанови про види морської діяльності, що об'єктивно перебувають в конкуренції між собою ієрархічно не завжди супідрядні. В той же час, пріоритет завжди віддається положенням про захист морського середовища. Це має важливе практичне значення для цілей прогнозування результату міжнародних суперечок, що виникають між прибережною і іншою державою у зв'язку із прокладкою підводних кабелів, їхньою підтримкою в належному стані, особливо в екологічно вразливих районах.

Цікавим моментом пов'язаним з міжнародним морським правом буде перспективне використання водоростей в якості сировини для біопалива. Інтерес становить саме перспектива (вважається, що комерційне виробництво біопалива з цієї сировини розпочнеться 2014 р. [12, с. 41-52]) вирощування таких водоростей в океані з т.з. міжнародного права. В Конвенції 1982 р., щодо такого використання морів не зазначено, але існують згадані вище норми про штучні острови, установки та споруди, до яких в принципі можна прирівняти плантації з вирощування водоростей. В територіальному морі їх створення можливе прибережною державою, але вони не мають перешкоджати праву мирного проходу через ці води (ст. 17). У виключній економічній зоні і на континентальному шельфі їхнє створення також можливе лише за згоди прибережної держави, причому навколо них можна створити зону безпеки до 500 м, хоча в цих просторах їхнє створення може бути заборонено в разі якщо це представляє загрозу безпеці визнаних міжнародних морських шляхів (ст. 60). У відкритому морі передбачена свобода створення штучних островів і споруд будь-якою державою, але воно не має перешкоджати реалізації іншими державами свободи відкритого моря і діяльності в Районі (ст. 87). Щодо Району, зазначено, що тут устаткування не має створювати перешкод судноплавству та рибпромисловій діяльності (ст. 147). Крім того, якщо вважати таке вирощування водоростей морською науковою діяльністю, то воно не має перешкоджати іншим правомірним способам використання моря (ст. 240) та не створювати перешкод на путях судноплавства (ст. 261). Отже в принципі можна встановити певну аналогію між штучними островами і створеними в морі плантаціям водоростей, причому, головною вимогою до їхнього розташування є неперешкоджання морським шляхам, рибальству, не становити загрози екології морів та не порушувати біорозмаїття. Причому їхнє створення можливе в територіальному морі, виключній економічній зоні та на шельфі лише за згоди прибережної держави. Ще одним важливим моментом є питання юрисдикції над такими «плантаціями» у відкритому морі: держави реєстрації юридичної особи-власника або фізичної-особи власника? Проте практичне врегулювання всього комплексу питань пов'язаних з діяльністю морських плантацій можливе в рамках Міжнародної морської організації (ІМО).

Так розроблене ІМО 2009 р. Керівництво для ефективного використання енергії на судах» (SEEMP) для оптимізації керування судном поряд з програмним забезпеченням рекомендує використовувати відновлювані джерела палива (п. 4.37) [13]. Більш докладно питання відновлюваних джерел в судноплавстві розглядається в дослідженні щодо скорочення викидів CO₂. В ньому одним з чотирьох напрямків скорочення викидів було визначено використання відновлюваних джерел. Вказується, що їх можна використовувати як безпосередньо на судах (вітрова, сонячна і енергія хвиль) так і акумулювати і використовувати відновлювану енергію вироблену на суходолі (електроенергія, водовод). Щодо використання вітрової енергії, то згадуються як традиційні способи – паруса, так і інноваційні (– solid wing sails; – kites; and – Flettner-type rotors). Щодо сонячної енергії, то з наявних технологій можливою є лише використання на танкерному флоті сонячних батарей. Крім того, зважаючи на те, що сонячна енергія доступна не завжди (наприклад, вночі), потрібно резервне живлення. Тому її можна використовувати виключно, як додаткове джерело. Щодо енергії хвиль вказано на можливість використання її для руху судів (можуть бути внутрішніми – типу гіроскопу або зовнішніми – використання руху всередині корпусів (тримарани)). Ці системи є технологічно важко втілюваними і мають потенційно слабкий потенціал енергетичної ефективності. Найбільш перспективним, на думку дослідників представляється використання відновленої енергії виробленої на суші. Мова буде йти про систему аналогічну тій що використовується в електромобілях, в той

час коли судна будуть стояти в порту на якорі. Біопаливо (I покоління) може використовуватися вже зараз, хоча існують деякі незначні технічні проблеми. Крім того, вказуються на етичні проблеми використання біопалива (вирубка лісів, проблеми продовольчої безпеки), для вирішення яких ІМО рекомендує вирисовувати доповідь ООН щодо біопалива [14]. Щодо біопалива II покоління, то як одне з джерел його виробництва розглядаються морські водорості [15, с. 49-51].

Таким чином, ми можемо стверджувати, що в рамках міжнародного морського права існує ряд норм, які включаються в комплекс міжнародно-правових норм – регулювання альтернативної енергетики в міжнародному праві. Норми ці зосереджені переважно в рамках Конвенції 1982 р. При цьому вони носять головним чином загальний характер, особливо стосовно питань побудови штучних островів і споруд для отримання енергії з вітру, течій та води. В той же час доволі конкретними є норми стосовно прокладання підводних кабелів. Крім того, сама Конвенція 1982 р. є одним з небагатьох міжнародно-правових актів, що містить саме правові норми присвячені регулюванню альтернативної енергетики.

Список використаної літератури

1. Конвенция ООН по морскому праву 10 декабря 1982 г. // Действующее международное право. – Т. 3. – М., Изд-во Московского независимого ин-та международных отношений, 1997. – С. 322-455.
2. Leary D., Esteban M. Climate Change and Renewable Energy from the Ocean and Tides: Calming the Sea of Regulatory Uncertainty / D. Leary, M. Esteban // The international journal of marine and coastal law. – November. – 2009. – P. 617-651.
3. Шмидт Г. Мировой прорыв оффшорной ветроэнергетики [Електронний ресурс] / Г. Шмидт. – Режим доступу: <http://uwea.com.ua/proriv.php>.
4. Project : IEC 61400-3 Ed. 1.0. [Електронний ресурс] / IEC – Режим доступу: <http://www.iec.ch/cgi-bin/procgi.pl/www/iecwww.p?wwwlang=e&wwwprog=prodet.p&progdb=db1&He=IEC&Pu=61400&Pa=3&Se=&Am=&Fr=&TR=&Ed=1.0>.
5. Короткий Т.Р. Международно-правовая регламентация освоения возобновляемых источников энергии морских пространств / Т.Р. Короткий // Альтернативна енергетика і енергетична безпека в міжнародному і національному праві. – К., 2012. – С. 167-177.
6. Мировой океан и международное право: Основы современного правопорядка в Мировом океане / отв. ред. А. П. Мовчан, А. Янков. – М.: Наука, 1986. – 234 с.
7. Международно-правовые основы недропользования. Учебн. пособие. / Под ред. А.Н. Вылегжанина. – М.: Норма, 2011. – 528 с.
8. Конвенция ЮНЕСКО об охране подводного культурного наследия 2001 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.unesco.org/en/underwaterculturalheritage/>.
9. Telecommunications and Other Legislation Amendment (Protection of Submarine Cables and Other Measures) Act 2005. № 104, 2005. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/Act1.nsf/0/287FAA95974A6A0FCA25706D000C3AB7/%24file/104-2005.pdf>.
10. Beckman R. Submarine Cables – A Critically Important but Neglected Area of the Law of the Sea. [Електронний ресурс] / R. Beckman. – P. 5. – Режим доступу: <http://cil.nus.edu.sg/wp/wp-content/uploads/2010/01/Beckman-PDF-ISIL-Submarine-Cables-rev-8-Jan-10.pdf>.

11. Лобковский Л.И., Левченко Д.Г., Леонов А.В., Амбросимов А.К. Геоэкологический мониторинг морских нефтегазоносных акваторий. [Электронный ресурс] / Л.И. Лобковский, Д.Г. Левченко, А.В. Леонов, А.К. Амбросимов – Режим доступа: <http://www.viems.ru/asnti/ntb/ntb504/zagryz3.html>.
12. van Beilen J.B. Why microalgal biofuels won't save the internal combustion machine Biofuels / J.B. van Beilen // Bioproducts & Biorefining. – 2010. – № 4. – P. 41-52.
13. Guidance for the development of a ship energy efficiency Management Plan (SEEMP). МЕРС.1/Circ.683. 17 August 2009. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.imo.org/ourwork/environment/pollutionprevention/airpollution/documents/technical%20and%20operational%20measures/мерс.1_circ.683_guidance%20for%20the%20development%20of%20seemp.pdf.
14. UN-Energy. «Sustainable Biofuels: a framework for decision makers», April 2007. [Электронный ресурс] / ООН. – Режим доступа: <http://esa.un.org/un-energy/pdf/susdev.Biofuels.FAO.pdf>.
15. Second IMO GHG Study 2009. [Электронный ресурс] / International Maritime Organization. – London: Published by the International Maritime Organization, 2009. – P. 49-51. – Режим доступа: <http://www.imo.org/ourwork/environment/pollutionprevention/airpollution/documents/ghgstudyfinal.pdf>.